

LÛGAT365

bazı
tâbirler
çok
güzel.



LUGAT365

bazı
tâbirler
çok
güzel.

Can Çağdaş

Lûgat365 - Bazı Tâbirler Çok Güzel, Banu Ertuğrul-Onur Ertuğrul

© 2023, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Kasım 2023, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 20 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Düzeltili: Mert Tokur

Kitap tasarımı: Banu Ertuğrul

Baskı ve cilt: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. Baha İş Merkezi A Blok No: 3/1 Z. Kat

Avcılar-İstanbul

Sertifika No: 44451

ISBN 978-975-07-6272-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

Lûgat365

Bazı Tâbirler Çok Güzel

BANU ERTUĞRUL | ONUR ERTUĞRUL



önsöz.

Yıllar evvel Lûgat365 projesine çalışmaya başladığımızda, küçük bir ihtimalin peşine düşmüştük. Güzel kelimeleri hatırlatmak istiyorduk. Pek ilgi çekeceğini düşünerek çıkmamıştık yola fakat az da olsa kelime sevdalılarına ulaşabilme umuduna sarılmıştık. Kelimelerin anlamlarını, şiiresselliklerini, etimolojik hikâyelerini bir nebze olsun anlatmaya muvaffak olabilirsek, birilerine ulaştırabileceğimize, birilerine de bulaştırabileceğimize inanmıştık.

Çağın gerçeklerine uygun bir proje olmadığını farkındaydık. Kısa yoldan başarıya ulaşmanın yollarını anlatmıyorduk, motivasyon sözleri söylemiyorduk ya da nasıl görünmek gerektiğine dair sırlar fısıldamıyorduk. Bu yüzden çok kişide karşılık bulacakmış gibi heveslere kapılmıyorduk fakat kelimeler bizim temkinli hayallerimizi yıktı geçti. Günden güne artan bir ilgiye mazhar oldu Lûgat365 ve gencinden yaşlısına pek çok kişinin sevgisiyle efsunlanarak serpildi. Bir tarafta, bu kelimelere âşinâ olan insanların özlemlerine sarılmalarına, diğer yanda ilk kez tanışanların şaşkınlıklarına şahit olduk. Kelimelerin bizde yarattığı heyecanı ve aşkı başkalarının gözlerinde de görmek paha biçilmez bir duyguydu.

Bu süreçte biz de yeni kelimeler öğrendik. Bize yeni, kendisi eski bu güzel kelimelerin peşinden çok koştuk. Koşarken düştük, bazen tökezledik, çok kere yolumuzu kaybettik fakat günün sonunda pek çok cevher kattık hazinemize. Elimizden geldiğince, aklımız ve kalemi-miz yettiğince hepsini anlatmaya, paylaşmaya gayret gösterdik. Fakat bu cevherlerden önemli bir kısmını kendimize saklamak durumunda kalmıştık. Çünkü bunlar kelime tanımına uymuyorlardı; iki kelimenin, üç kelimenin, bazen dört kelimenin bir araya gelmesiyle oluşmuş, bu şairâne birliktelik uğruna her bir kelimenin âdeta kendi anlamından feragat ederek ortaya çıkardığı muazzam tâbirlerdi bunlar. Paylaşamıyorduk ve en güzel oyuncaklarını arkadaşlarından esirgeyen çocuklar gibi biraz suçlu hissediyorduk kendimizi. Ta ki bunları, yani bu güzel tâbirleri derleyip, bu heyecanı da paylaşma fikri peydâ olana kadar: Bazı Tâbirler Çok Güzel.

Bu tâbirler bugün dertlerinizin hemen hiçbirine derman olmayacak. Daha hızlı olmanızı sağlamayacaklar. Hiçbiri daha başarılı yapmayacak sizi. Hayat gâilesinin beklentilerini karşılamanızı kolaylaştırmayacak hiçbiri. Bilakis, belki de kafanızı karıştıracaklar. Durmaya, düşünmeye, şaşırma, özlemeye vesile olacaklar. Fakat ihtiyacımız olan tam da bu olamaz mı? Artık biraz durup dinlenmeye ve dinlemeye ihtiyacımız var. Düşünmeye, anlamaya, zarafete ve güvenmeye ihtiyacımız var. Birbirimizi özledik. Kendimizi özledik.

Biz bir ihtimale sarılmıştık ve yine bu küçük ihtimalden aldığımız kuvvetle çırpınmaya devam edeceğiz. Koşuştururken düşürdüğümüz bu cevherleri toplayabilirsek, telaştan unuttuğumuz bu değerleri hatırlayabilirsek, faydasız sanarak yüz çevirdiğimiz bu hazineyi sarıp sarmalayabilirsek eğer, onlar da bizim hayatımızı dönüştürebilirler.

Umarız bu güzel tâbirlerden biri olsun size dokunur ve sizi de yorgunluğumuza, heyecanımıza, özlemimize, derdimize ortak eder. Çünkü biz dertlerimizin dermana değil, dert ortaklarına muhtaç olduğuna inanıyoruz. Sürçülisan ettiyse affola.

Banu Ertuğrul | Onur Ertuğrul

1 arzıendam.

Ortaya çıkma ve boy gösterme anlamında kullanılır bir tâbirdir. Sunmak ve göstermek mânâsındaki arz kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Beden ve vücut mânâsındaki endam ise Farsçadan geçmiştir.

2 îzahtan vâreste.

Açıklama gerektirmeyecek kadar açık ve net olan anlamında kullanılır bir tâbirdir. Açıklama mânâsındaki îzah kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Kurtulmuş mânâsındaki vâreste sözcüğü ise Farsça kökenlidir.

3 mâşerî vicdan.

Toplumun tüm kesimlerinin benimsediği ortak değerler bütünü için kullanılır bir tâbirdir. İki kelime de dilimize Arapçadan geçmiştir. Mâşerî kelimesi topluma dâir mânâsına gelmektedir.

4

ağır ezgi fıstıkî ma- kam.

İstifini bozmadan ve ağır ağır mânâsında kullanılır bir tâbirdir. Türk mûsikisinde usûlleri bir mertebe ağırlaştıran ağır terimi üzerinden, kelime oyunu yoluyla oluşturulmuştur.

“

*Fakat daima, yaşlıların ağzından ağır ezgi
fıstiki makam çıkan bu demokrasi nakaratı,
gençlerin ağzından oyun havalarının çevik
temposuyla akıp dökülüyordu.*

*Halide Edib Adıvar
Döner Ayna*

5 fikir teâtîsi.

Karşılıklı fikir alışverişi yapmak için kullanılır bir tâbirdir. Düşünce alışverişi de denebilir. Fikir kelimesi Arapçadan dilimize geçmiştir. Teâtî kelimesi de Arapçada alışveriş mânâsına gelmektedir.

6 biçilmiş kaftan.

Çok uygun, münâsip ya da elverişli bulmayı ifade etmekte kullanılır bir tâbirdir. Farsçadan dilimize geçen, önü açık, uzun kollu bir tür cübbe için kullanılan kaftan kelimesi, Türkçeden de Çek, Macar ve İngiliz dillerine geçmiştir.

7 gönül gözü.

Görünenden ötesini sezme, gerçeğin sırrına varma yetisi için kullanılır bir tâbirdir.

“

*Her ne kadar iřret insanın çenelerini geuřeterek
sohbete deęer katarsa da her gün birbirini
gören adamlar fikir teatisi ede ede yekdięerine
yeniden anlatabilecekleri gözlemlerden ve
duyumlardan mahrum sayılırlar.*

*Ahmet Mithat Efendi
Dolaptan Temařa*

8 ârife târif ne hâcet.

Bilgili ve anlayışlı kişiler için açıklama yapmaya gerek yoktur mânâsında kullanılır bir tâbirdir. Dilimize Arapçadan geçmiş olan ârif kelimesi irfan sahibi demektir. Târif kelimesi yine aynı kökten türetilmiştir. Hâcet kelimesi ise gereklilik, ihtiyaç anlamına gelir.

9 tâbir câizse.

Şöyle söylemek uygun düşerse; diğer bir deyişle mânâsında kullanılır bir tâbirdir. İfâde ve anlatım anlamına gelen tâbir kelimesi ile uygun, doğru anlamındaki câiz kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir.

10 yastık niyâzı.

Uyku sırasında sağladığı rahatlık dolayısıyla, yastığı öpme âdeti için söylenir bir tâbirdir. Genellikle uykuya yatmadan önce gerçekleştirilmiştir.

“

Tek kelime ile, Halit Ayarcı'nın izafilik dediği şeyin, tabir caizse, bir hakikat olduğunu kendi hayatımda yaşıyordum.

Ahmet Hamdi Tanpınar
Saatleri Ayarlama Enstitüsü

II

aydan arı sudan duru.

Çok temiz ve berrak; çok güzel mânâsında kullanılır bir tâbirdir. Eski Türkçeden beri kullanılan arı kelimesi tertemiz ve pak mânâsındadır. Duru da hakezâ katışıksız ve pürüzsüz mânâsındadır. Aydan arı, günden duru şeklinde de kullanılmaktadır.

“

*Karşı yatan kara dağını aşmağa gelmişim,
Akıntılı güzel suyunu geçmeğe gelmişim,
Geniş eteğine, dar koltuğuna kısılmağa gelmişim,
Tanrının emri ile, Peygamberin kavli ile,
Aydan arı, sudan duru kız kardeşin Banu Çiçek'i,
Bamsı Beyrek'e istemeğe gelmişim.*

Dede Korkut

Kam Büre Bey Oğlu Bamsı Beyrek Boyu

I2 men dakika dukka.

Eden bulur mânâsında kullanılır bir tâbirdir. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Bire bir çevirisi, “Kapı çalanın kapısı çalınır,” şeklinde yapılabilir.

I3 gün gibi âşikâr.

Besbelli olan, çok açık anlamında kullanılır bir tâbirdir. Gözle görülebilen, açıkta mânâsındaki âşikâr kelimesi Farsçadan dilimize geçmiştir.

I4 cemî cümle.

Bütünü kapsayacak şekilde, eksiksiz herkes anlamında kullanılır bir tâbirdir. Dilimize Arapçadan geçmiştir. Toplanmak mânâsındaki cem kökünden türetilmiş cemî kelimesiyle bütün mânâsındaki cümle kelimesinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.

“

Onlar için, kadim sözdür, zulüm gören bir kere ölür, zulmeden her gün ölür dirilir, gene ölür. Tarihin “men dakika dukka” gerçeğini en çok işkence yapanlar bilirler. Bilmeleri gerek. İşkence, zulüm edenler her gün ölmek korkusuyla yaşamasalardı, dünyamız bu kadar işkenceden, zulümden sonra ayakta kalabilir miydi?

*Yaşar Kemal
Baldaki Tuz*

I5 kuvvetle muhtemel.

Büyük olasılıkla anlamında kullanılır bir tâbirdir. Güç anlamındaki kuvvet kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Olasılık anlamındaki muhtemel kelimesi de Arapça kökenlidir ve ihtimal kelimesinden türetilmiştir.

I6 kendine mahsus.

Bir kişiye ya da bir şeye özgü olan anlamında kullanılır bir tâbirdir. Kendi sözcüğü Eski Türkçe kökenlidir. Husûsa ait olan, husûsî mânâsındaki mahsus sözcüğü ise Arapçadan dilimize geçmiştir.

I7 tek-ü tenhâ.

Tek başına, yapayalnız anlamında kullanılır bir tâbirdir. Tek kelimesi Eski Türkçeden beri kullanılmaktadır. Tenhâ kelimesi ise dilimize Farsçadan geçmiştir.

“

Yusuf kendine mahsus belli belirsiz tebessümü ile karısını okşuyor ve içinden bir şeyler söylüyormuş gibi, kapalı dudaklarını oynatıyordu.

*Sabahattin Ali
Kuyucaklı Yusuf*



